

перейшли на угорську мову, бо у складі політичного об'єднання чисельно переважало нетюркомовне населення.

Таким чином, спостереження над етномовними процесами у середовищі середньовічних номадів дозволяють стверджувати, що при формуванні нових етнічних груп провідним ставав не політичний, демографічний фактор. Тобто при наявності незначної іншомовної групи у середині більшої групи переважаючою ставала мова більшості, про що може свідчити історія з кабарамі в середовищі мадярів. При цьому етнічна самоназва більшості могла зберігатися. Однак самоназва разом з мовою також могла змінюватись, якщо подивитись на приклад з кангарами у середовищі решти печенігів. Або все це приводило до утворення нового етносу з новою самоназвою та мовою більшості, як це ми бачимо на прикладі татар Золотої Орди. Варто також звернути увагу на те, що такі процеси мали місце між племенами у середині певного політичного об'єднання. Але не зрозумілою залишається мовна ситуація у відносинах між родами у середині племені номадів. У майбутньому таке питання може стати темою окремого дослідження.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-56>

Владимирова А. Л.

*кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки та психології дошкільної
та початкової освіти
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

МУЗИЧНА СПАДЩИНА ХЕРСОНЩИНИ В ІСТОРІЇ ВЕЛИКОГО СТЕПУ

Херсонщина – регіон сучасного Півдня України (степова частина), територія, що знаходиться у межах Причорноморської низовини. З перших років свого існування цей простір був заселений різними народностями. Окрім українців – це молдаване, греки, німці, шведи, євреї, болгари, татари та багато інших (близько 150). Усі разом вони склали «корінне» населення.

Все це призвело до того, що на Херсонщині склалася певна етногенетична спільність культур. В етногенезі в такому випадку, зазвичай, відбувається включення в новий сформований етнос інших

асимілюючих груп, різне дроблення з виділенням нових етнічних груп. Результатом цього процесу стала тенденція до консолідації різних етнічних компонентів з включенням в цей процес етнокультури мігрантів.

«Повномасштабна війна в Україні кардинально змінила життя кожного українця. Зміни торкнулися не лише побуту, а й світогляду, цінностей і, звісно, культури. Українці почали глибше цінувати свою культурну спадщину, піднімати архіви, досліджувати історію та розповідати про Україну світові. Особливо яскраво ці зміни проявляються в сучасній українській музиці» [3].

Музична спадщина Херсонщини в історії Великого степу – це голос свободи, голос єднання людини з природою. Шир степів, велика кількість сонця і чистого теплого степового повітря, дари повноводного Дніпра, незліченні острови в його дельті, родюча земля, ласкава свіжість узбережжя двох морів – Азовського та Чорного – позначилися на гармонії життя багатьох народів світу.

Культуру Північної Таврії (Херсонщина) формували різні етнічні об'єднання. Скіфи та сармати були відомі не тільки своїми військовими здібностями але й майстерністю зображати тварин у різних динамічних позах, що відомі як «звіриний стиль». Безцінними пам'ятками виступають скіфські кургани. Вражають знайдені вироби із золота, зі шкіри тварин, зброя, кінське спорядження. Серйозний життєвий і культурний слід у взаємодії із слов'янськими народами залишили гуни, хозари, печеніги, тюрки, відомі своєю експансією, скульптурами-оберегами – загадковими кам'яними «Скіфськими Бабами», розгадки про їхнє появлення на території України і досі хвилюють багатьох дослідників.

«Для нашої культури це явище унікальне. Але є і аналог таким кам'яним скульптурам, до яких теж ведуться здогадки та припущення. Це – Кам'яні ідоли острова Пасхи, дуже схожі на наших скульптур. Серед безмежжя Тихого океану, на малесенькій латочці землі стоять вони, «рідні сестри» наших скіфських баб, такі ж суворі та мовчазні, з точнісіньким виказом обличчя, з подібними тулубами, з випнутими животами, з схрещеними на них руками й у тих же незвичайних шоломах з яйцеподібною верхівкою» [2].

Часи Чингісхана та Батия також вплинули на долю, життєдіяльність та культуру багатьох народів. Кримські татари, сформувавши Кримське ханство на півдні сучасної України, залишили багату архітектурну, літературну та музичну спадщину. Бахчисарай – «палац-сад» і досі дивує світ архітектурним стилем традицій османської династії (XVI–XVII століття). Татари і монголи привезли в «половецький степ» традиційні юрти, оздоблені вишуканими речами. Мандрівні

монгольські орди залишили свою наявність не тільки в українській народній пісенності, але й грі на музичних інструментах.

Зеленовська Н., визначає, що знахідки на Тягині (село Тягинка, правий берег Дніпра, Бериславський район Херсонської області) «...показують не вигадану, а реальну картину нашої історії. Вони підтверджують розвиток тут культур Золотої орди, Великого литовського князівства, а згодом Кримськотатарський ханства. То справжній «котел народів». Тут жили, торгували, будувалися та укладали шлюби між собою люди зовсім різних народів. І тепер завдяки виявленим знахідкам ми можемо додати нові сторінки в історію культури не лише України, а й багатьох держав» [1].

Народи-переселенці з Казахстану, Туркменістану, Киргизстану, в історії Великого степу не тільки зберегли багато рис кочового минулого, поваги до коней, але й сформували власні унікальні ювелірні вироби, килими, що можуть слугувати обігрівом, меблями, ліжками і виступати родовою приналежністю, вишивку, декоративно-прикладні (ужиткові) вироби та музичні інструменти.

Кобиза, сибизги, домбра (казахські), кобуз (узбецький та каракалпакський), дудука (вірменський), мандоліна (татарський), грузинська гармонь, варган (невідоме походження), але відомий у багатьох народів світу завдяки звуковидобуванню, що нагадує звуки природи. В більшості ці інструменти вважалися сакральними (здатними виганяти злих духів), але використовувалися також для супроводу співу і виконання інструментальних музичних імпровізацій

Вирішальну роль у формуванні культурної традиції в Херсонській області відіграє музична українська степова традиція, що формувалася протягом багатьох століть, особливо виділяється козацька доба (XV–XVIII століття).

В степових козацьких куренях звучали такі українські музичні інструменти, як мамайська кобза-бандурка, торбан (панська бандура), варган, шайтан (фізгармонь), зозулька (пищик), ріжки, сопілка, гудок, козацькі тулумбаси (сигнальний інструмент), бубон.

В козацьких співанках велика увага приділяється тематиці природи і волі; розмові козака з вітром, із птахами, з вірним другом – конем, але ж на першому місці залишаються мужність, безстрашність і любов – любов до коханої, любов до родини, любов до своєї Батьківщини, любов до Бога. Козак – це вільна людина, вільний воїн і походить від слова «кап сак», що означало «головний скіф». Основою життя козаків було бойове мистецтво, яке складалося із танцювальних рухів, хороводів, побудованих на бойових прийомах та ударах шаблею. Так був народжений всесвітньовідомий український народний танець «Гопак».

«Історія виникнення гопака пов'язана з бойовими тренуваннями козаків Запорізької Січі в 16–18 століттях. Тому спочатку це був виключно чоловічий танець. Гетьмани, взявши булаву, починали танцювати в центрі кола, а коли в коло входили козаки то підтверджували цим їх верховенство» [4].

Численні заселення та переселення періоду XV–XIX століття, жажливі за своєю жорстокістю, нелюдською ідеєю насильницького переселення народів у період практично всього сталінського правління з загрозою геноциду створили з Херсонської області картину діаспорного розсіяного та ізольованого перебування частини народів, отже і їхньої культури поза своєю колишньою батьківщиною, що, нажаль, спостерігається і на сьогоднішній день.

«Зараз усе спрямоване на відродження та поширення «національного коду», який століттями пригнічувався російською імперією, а потім і радянським союзом. Музиканти працюють для відновлення нашого, рідного голосу нації, і водночас виражають біль, який супроводжує нас з давніх часів. Сьогодні українська пісня порушує болючі для усіх нас теми війни, втрат та вимушеної еміграції» [3].

Змішання традицій з порушенням цілісної локальної традиції викликає потребу диференціювати корінний репертуар степної України у привнесений.

Відмінною рисою українського народного розспіву виступає мелодійність і різноманітність музичного мислення, безмежна пісенність, жанрове багатство обрядових дійств, які зчаста супроводжуються акомпанементом музичних і шумових інструментів природного або побутового походження, що наразі використовується у фольклорних колективах (тріскачки, рубель з качалкою, деркач, торохкало та ін.).

Першим плановим завданням щодо перспектив розвитку музично-етнічних традицій в післявоєнній Херсонській області стануть:

- фіксація традиційного матеріалу корінного населення – степових фольклорних традицій півдня України;
- виявлення загальної фольклорної ситуації у регіоні;
- обстеження та запис граційного музично-етнографічного матеріалу переселенців.

Отже, спадщина Великого степу – це історія про честь, волю, козацьку долю, яка живе у курганах, епосах та унікальних звуках народних інструментів і голосах людей, які прославили і продовжують прославляти незламну Україну.

Література:

1. Зеленовська Н., Херсонщина Середньовічна: загублений світ міської цивілізації степу на розі двох світів. *Ву Зеленовська НастяІн*

Подкаст Україна за Кермом Posted November 5, 2022 Comment(s).
URL: <https://sunkissed.com.ua/khersonshchina-serednovicha/>

2. Скіфські баби – нерозгадана загадка історії. *Блог Каланчацької ЦБС Херсонської області*. URL: http://kalanchakbs.blogspot.com/2021/03/blog-post_24.html

3. Чупріна, М. Сучасна українська музика: виклики війни. *Молодіжна редакція* Випуск 5.1, 2024. URL: <https://www.uadim.in.ua/post/suchasna-ukrainska-muzyka-vyklykviiny>

4. Як танцювали український гопак 100 років тому (відео). *Український дощ*. 4/02/2020. URL: https://ukrain.com/yak_tancyuvali_ukrainskij_gopak_100_rokiv_tomu_video.html

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-57>

Світлічний І. В.

аспірант

*Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕДУМОВ ВИНИКНЕННЯ ТА ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В АСПЕКТІ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ НАРОДІВ ВЕЛИКОГО СТЕПУ

Відновне правосуддя становить одну з найбільш перспективних концепцій сучасної кримінальної юстиції. Передумови виникнення та історичний розвиток концепції відновного правосуддя, його підґрунтя та основоположні принципи мають значно глибші філософські та культурні коріння. Великий степ (Євразійський степ) – природна зона степів і лісостепів у Євразії, степові простори Східної Європи, Причорномор'я, Казахстану, Центральної Азії, Монголії та північного Китаю. Народи Великого степу виробили певну систему механізмів врегулювання конфліктів і відновлення справедливості, у межах якої поєднувалися норми звичаєвого права з політичним та соціальним авторитетом тогочасних лідерів.

У забезпеченні правосуддя у казахському (євразійському) степу вагомому роль відігравали суд біїв (форма судочинства, в якій старійшини та авторитети здійснювали функції медіаторів та суддів на основі